

Varga Olga

A tanulóval való egyéni foglalkozás alapvető szabályai módszerei V.

A követelménymodul megnevezése:

Általános pedagógiai asszisztensi feladatok

A követelménymodul száma: 1283-06 A tartalomlelem azonosító száma és célcsoportja: SzT-018-50

A TEHETSÉGES TANULÓK FEJLESZTÉSE

ESETFELVETÉS – MUNKAHELYZET

A közoktatási törvény¹ a következőképpen rendelkezik a tehetség kapcsán: "A gyermeknek, tanulónak joga, hogy képességeinek, érdeklődésének, adottságainak megfelelő nevelésben és oktatásban részesüljön, képességeihez mérten tovább tanuljon, illetve alapfokú művészetoktatásban vegyen részt tehetségének felismerése és fejlesztése érdekében."

A köznapi vélekedés viszont nem mindig erről az oldalról közelíti meg a tehetség kérdését. Sokan sokféleképpen gondolkodtak róla, az alábbiakban íme néhány idézet:

"Az emberi tehetség parányi lámpa, mely egyszerre keskeny kört tölthet meg fényével; s ha egy helyéről másra hurczoltatik, setétséget hagy maga után. Bizonyos helyhez kell azért kapcsolatnunk, hogy azt jótékony világitással állandóul boldogíthassuk." (Kölcsey Ferenc)

"A természetes tehetség mellé valamennyi elméleti tudás is szükségeltetik." (Déry Tibor)

"Az emberi tehetség minden fajtájának, akárcsak a fáknek, van saját jellege s megvannak a határai." (François de La Rochefoucauld)

"A tehetség mindent megtanul, a zseni mindent tud." (Johann Wolfgang von Goethe)

"A tehetség az eredetiségből származik; ez pedig nem egyéb, mint a gondolkodás, látás, értelmezés és ítélet különleges módja." (Guy de Maupassant)

"A művész semmit nem ér tehetség nélkül, de a tehetség semmit nem ér munka nélkül." (Emile Zola)

A fenti idézetek közül Ön melyiket érzi a legtalálóbbnak? Választását indokolja néhány mondatban!

---

¹ 1993. évi LXXIX. törvény a közoktatásról II. fejezet 10§ (3)

SZAKMAI INFORMÁCIÓTARTALOM

Az elmúlt évtizedek nevelési koncepcióinak célja olyan széleskörű tevékenységi lehetőségek kialakítása és felkínálása volt a gyerekek számára, aminek következtében megszűnően van az iskola egyoldalú tanulás- (tankönyv-) központú jellege. Egyre inkább központi helyet foglal el a tanulói aktivitás; a frontális osztálymunka mellett megjelent az individuális (egyéni) munka és a kooperációt megkívánó csoportmunka. A tananyag gyakorlatias, életközelibbé vált, megszűnt az elvontan elméleti jellege. A nevelési folyamatba új elemként belépett a tapasztalat és a tevékenység, a kompetencia fogalma. Ugyanakkor megváltozott a pedagógus helyzete is a nevelési folyamatban. Megszűnt a távolságtartás, az elkülönülés, a szeparáció a gyerekek és nevelők között. Helyette az együttműködés kapott szerepet. A pedagógus részéről a tanulók tevékenységének szervezése, a feltételek biztosítása, és a permanens (folyamatos) segítségnyújtás és egyénre szabott fejlesztés és a differenciálás került előtérbe.

Differenciálásról akkor beszélhetünk, amikor az oktatás-szervezés során megvalósul az egyén igényeihez, a gyerekek eltérő képességeihez való igazodás. A differenciálás latin eredetű szó, jelentése „különbségtevés”. A nemzetközi szakirodalomban kialakult értelmezés szerint az adaptív oktatáson vagy más néven a differenciáláson olyan tevékenységet értünk, amely az egyén optimális fejlődését segíti különböző iskolaszervezeti megoldásokkal és az egyénhez igazodó tanulásszervezéssel. A fenti megközelítés azt is jelenti, hogy a differenciálás minden tanulóra vonatkozik, nemcsak a jókra és a tehetségesekre vagy a problémás gyerekekre.

A differenciálás többek között a következő területeken érvényesülhet:

- a tartalom alakítása a gyermek érdeklődése, előzetes tudása szerint,
- az oktatási célban, szintben való igazodás a gyermek tapasztalataihoz, ismereteihez, képességfejlődési szintjéhez,

- a közvetítés formájának megválasztása,
- a munkaformák igazítása a gyermeki igényekhez,
- a munkavégzés ütemében, tempójában való igazodás a gyermekhez,
- az önállóság fokának meghatározása, a segítségadás módja,
- az információszerző tevékenység folyamatának felépítése,
- a szervezés módjának igazítása a gyermeki igényekhez,
- a nevelés stílusának megválasztása.

A differenciálás lehetőséget teremt a tehetségek felismerésére és gondozására is.

Tehetségen azt a velünk született adottságokra épülő, majd gyakorlás, céltudatos fejlesztés által kibontakozott képességet értjük, amely az emberi tevékenység egy bizonyos vagy több területén az átlagot messze túlhaladó teljesítményt tud létrehozni.

Ranchburg Jenő² szerint tehetségesnek tekinthetők azok a tanulók, akik egy vagy több rész-képességük alapján kiemelkedő teljesítményre képesek.

A tehetséges tanulóknak megnyilvánuló intelligencia, kreativitás és szorgalom együttesének fejlesztése nemcsak iskolai, intézményi feladat, hanem társadalmi szükséglet is. A fejlesztés természetesen nem valósulhat meg a család folyamatos és pozitív támogatása, hatása nélkül, elengedhetetlen a közös munka, az összehangolt fejlesztő-támogató tevékenység.

Ahhoz, hogy a tehetséges gyerekek ki tudjanak bontakozni, a család részéről harmóniára, odafigyelésre, érzelmi közvetítő szerepre, odafigyelésre, a gyerek munkája iránti érdeklődésre, közös élményekre van szükség.

1. A tehetség összetevői

A tehetség három legfontosabb összetevője:

- az átlagon felüli képesség,
- a feladat iránti elkötelezettség,
- és a kreativitás.

---

² (1935-) Pszichológus, a pszichológiai tudományok kandidátusa

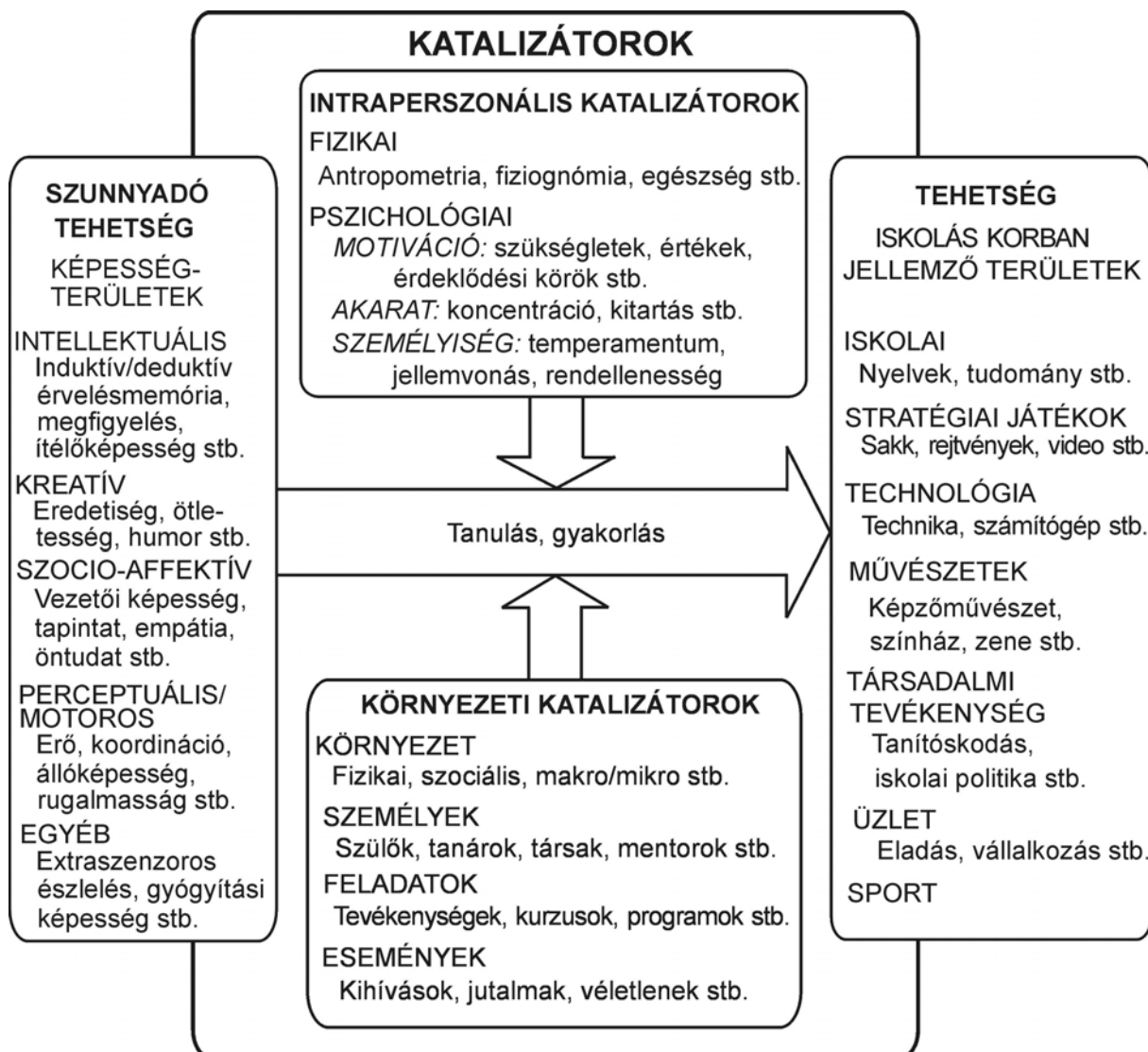
Renzulli³ a tehetség összetevőit és a fejlesztés lehetőségeit a következőképpen fogalmazta meg: "A tehetség olyan viselkedésformákból áll, amelyek az emberi vonások három alapszoportjának interakcióját tükrözik. Ez a három alapszoport az átlagon felüli általános és/vagy specifikus képességek, magasfokú feladat iránti elkötelezettség és kreativitás. A tehetséges viselkedést felmutató embereket azok, akik ezekkel a jegyekkel rendelkeznek, vagy ki tudják őket fejleszteni, és azokat az emberi teljesítmény bármilyen potenciálisan értékes területén hasznosítják. Azok az egyének, akik rendelkeznek ilyen interakcióval vagy képesek annak kialakítására a három terület között, az oktatási lehetőségeknek és szolgáltatásoknak széles skáláját igénylik, és ez utóbbiak gyakran hiányoznak a normál iskolai programból".

Mönks⁴ már töbttényezős modellt dolgozott ki, amely az előzőeken kívül a családot, az iskolát és a társakat is bevonja, mint társadalmi pilléreket:

---

³ Joseph Renzulli (1936–) amerikai pedagógiai pszichológiával foglalkozó szakember

⁴ Franz Josef Mönks holland professzor, az Európai Tehetségtanács örökös elnöke

1. ábra. Mönks többtényezős modellje

Képességek

Gyermekkorban a személyiség fejlődésének folyamata nagyon különböző utakat járhat be, nagy egyéni eltérések figyelhetők meg a személyiség és a különböző képességek terén. A különbségek egy részéért a biológiai érés sajátos üteme a felelős, másik részéért a környezet, illetve a szociális tanulás eltérő jellege.

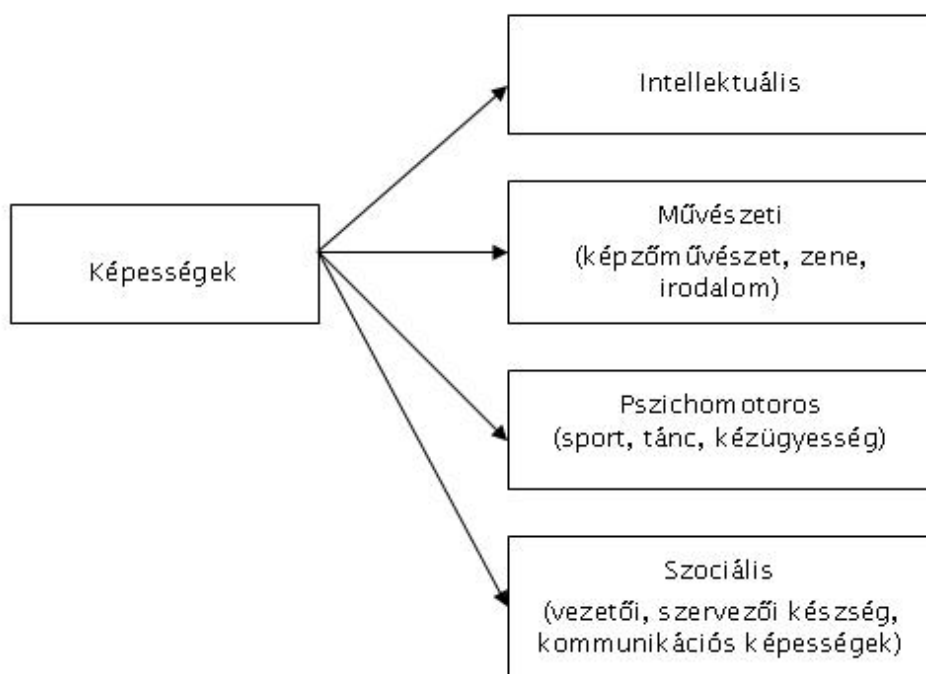
Az első emberi intelligencia- és képességmodellt L. L. Thurstone⁵ vezette be. Thurstone szerint hét elsődleges intelligenciatényező vagy intelligenciaképesség létezik:

1. A szókincs folyékonysága az a képesség, amivel valamilyen ösztönzés hatására sok szó jut eszünkbe.
2. A verbális felfogás az a képesség, amivel a szavak jelentésére következtetünk.

⁵ Louis Leon Thurstone (1887–1955) amerikai pszichológus

3. A számok, azaz a számolási képesség minden aritmetikai feladatban részt vesznek.
4. A memória alapvetően az új információ egyszerű vagy gépies memorizálására utal, mind verbális, mind képi formában.
5. Az indukció a verbális, numerikus vagy képi anyag megvizsgálására, és abból egy általánosság, szabály, koncepció vagy elv levezetésére való képesség.
6. A térbeli percepció az a képesség, amivel a térben lévő tárgyakat látjuk, és azokat különböző elrendezésben vizualizáljuk.
7. A percepció sebessége az utolsó faktor vagy képesség. Ez az a képesség, amivel az apró aspektusokat, vagy a képek, levelek, szavak stb. elemeit a lehető leggyorsabban felismerjük.

A képességek jellemző területei a Renzulli–Mönks modell alapján:

2. ábra. Renzulli–Mönks modellje

- A művészi képességek általában jól felismerhetők, például ilyen a rajzkészség, ezeket a művészi képességeket általában a környezet is értékeli, elfogadja.
- Pszichomotoros képességek – ezek a képességek mindenben szerepet játszanak, ahol testi ügyességre vagy kézügyességre van szükség, ezért igen sokféle formában jelenhetnek meg.
- A szociális képesség azt jelenti, hogy valaki a társas viszonylatok bonyolult rendszerében jól kiismeri magát, hatékonyan tud cselekedni, befolyásolni, irányítani másokat, saját elképzelését másakkal el tudja fogadtatni, jó kapcsolatokat tud kialakítani.

Az intellektuális képességek a legkönnyebben mérhetőek és egyben a legismertebbek is. Ide soroljuk a logikus gondolkodást, a következtetés képességét, a figyelmet, az emlékezetet és az absztrakciót.

Az intelligencia általános értelmi és megértési képesség, amely különböző módokon nyilvánulhat meg. Magában foglalja a józanész képességét, a jó felfogást, a gyakorlati érzéket, a körülményekhez való alkalmazkodás képességét. Az intelligencia genetikus, tehát öröklött tényezők és környezeti hatások, a gyereket ért ingerek, a nevelés interakciójának eredménye.

Az intelligencia, azaz az értelmi képesség három részre bontható:

- az ismeretek megszerzése,
- az ismeretek elraktározása,
- az ismeretek célszerű felhasználása.

Az intelligencia mérésére alkalmas egyik első és széles körben ismertté vált tesztet Alfred Binet⁶ dolgozta ki a XX. század elején.

Binet vezette be a mentális kor fogalmát:

- az átlagos intelligenciájú gyerekek esetében az életkor és a mentális kor megegyezik,
- az okos gyerekeknél a mentális kor meghaladja a tényleges életkort,
- míg a nehéz felfogású gyerekek esetében elmarad attól.

Az intelligenciahányados (IQ) az intelligenciát a mentális kor és az életkor hányadosaként fejezi ki.

Széleskörű kutatási tapasztalatok támasztják alá az intelligenciatesztek kultúraspecifikus jellegét. Az intelligenciatesztek az adott kultúra oktatási rendszeréhez igazodnak, ezért más kultúrában élő gyerekek értelmi képességeinek mérésére alkalmatlanok. Számos próbálkozás történt teljes mértékben kultúrafüggetlen intelligenciatesztek kidolgozására, de nem túl sok sikerrel.

Az intelligenciatesztekben elért teljesítmény jelentős mértékben korrelál az iskolai teljesítménnyel, azonban csekély mértékben korrelál az élet más területein nyújtott teljesítményekkel, vagyis a való életben való beválással. Ez is alátámasztja azt a tényt, hogy az intelligenciatesztek az iskolai oktatás logikáját követik.

Míg az intelligencia Binet megközelítésében egy általános értelmi képesség, amely sok különböző módokon nyilvánul meg, addig sok más kutató (például J. P. Guilford, H. Gardner) felfogása szerint többféle, egymástól független intelligencia létezik – például nyelvi, zenei, logikai-matematikai, társas, stb. –, amelyek külön-külön fejlődnek. Egyes képességek és tényezők kreativitássá fejleszthetők.

---

⁶ Alfred Binet (1857–1911) francia fejlődépszichológus

TANULÁSIRÁNYÍTÓ

Páros munkában nézzenek utána a szakirodalomban, az interneten az intelligencia tesztek kialakulásának, amelyről készítsenek egy írásos összefoglalót!

A large rectangular area with a yellow border containing horizontal lines for writing. A large, light gray watermark reading "MUNKANYAG" is diagonally overlaid across the entire page.

Csoportmunkában (4 fős csoportban) készítsenek jellegzetes, az alábbi kategóriákba sorolható rövid feladatokat! Az egyes feladatok elején szerepeljen a szükséges instrukció is (karikázd be, húzd alá stb.)

1. Logikai kapcsolatok felismerése

2. Mondatok kiegészítése megadott szavakból való választással

3. Kakukktójs felismerése

4. Szabályszerűségek felismerése

Megoldási lehetőségek

A fogalmazásnál kulcsszavak lehetnek: agytömeg, testarányok, fejméret, XIX. századi világnép, Sir Francis Galton, Stanford–Binet teszt, fizikai ingerekre adott válaszok, intelligenciahányados fogalmának bevezetése

Feladatkészítés

1. Logikai kapcsolatok felismerése

Instrukció: Az egyes sorokban szereplő analógiák hiányzó fogalmait írd be!

lámpa : fény = kályha : _____

igazság : hamisság = jóság : _____

2. Mondatok kiegészítése megadott szavakból való választással

Instrukció: Válaszd ki az alábbi mondat folytatást az alábbi négy szóból!

A ló a legtöbb hasonlóságot mutatja a _____.

Kecskével, tehénnel, kutyával, számmal

3. Kakukktojás felismerés

Instrukció : A következő szavak közül karikázd be azt, amelyik szerinted nem tartozik oda!

Trombita, dob, szék, hegedű

4. Szabályszerűségek felismerése

Instrukció: Az alábbiakban felsorolt számok közötti összefüggés felismerése után folytasd a sort!

1, 2, 4, 7, 11, 16 _____

SZAKMAI INFORMÁCIÓTARTALOM

Feladat iránti elkötelezettség

Ez a tényező a motivációval kapcsolható össze, jelentős mértékben ettől a tényezőtől függ, hogy az előzőekben megismert képességek realizálódnak-e valamilyen teljesítményben. A motívumok szükségletek és igények, melyek irányt szabnak a viselkedésnek és energetizálják azt. Az alapvető motívumok három típusba sorolhatók: önfenntartási motívumok, társas szükségletek és kíváncsiságmotívumok.

Az önfenntartási motívumok, például az éhség és a szomjúság a homeosztázis – a belső környezet állandóságának megőrzésére való törekvés – elve alapján működnek. Például ha a szervezetben a víz mennyisége az ideális szint alá csökken, szomjúságot érzünk. A szomjúság egy drive, vagyis készletés, amely az élőlényt folyadékbevitelre ösztönzi.

A társas motívumok közül a két legfontosabb a szexuális és az anyai készletés. Míg az önfenntartási motívumok az egyén, addig a társas motívumok a faj fennmaradásával kapcsolatosak.

A kíváncsiságmotívumok az emberek és állatok azon veleszületett készletésére utalnak, hogy felderítsék, vagyis explorálják környezetüket, és manipulálják a környezetükben lévő tárgyakat. Elsődleges és másodlagos motivációkat különíthetünk el.

A feladat iránti elkötelezettség kapcsán elsődleges motivációs formáknak tekinthető:

- a felfedezési vagy intellektuális késztetés – a folyamatos "miért"-korszak, az ismeretszerzés generálója,
- az önmegvalósításra való késztetés,
- a kommunikációs késztetés.

Másodlagos motivációk:

- a folyamat öröme,
- az újszerűségre való késztetés,
- a minőségre való késztetés – a tehetséges gyerek a feladatát a lehető legjobban akarja megcsinálni,
- a becsvágy – ki akar tűnni a többiek közül jó teljesítményei révén,
- a rendre való késztetés.

Kreativitás

A kreativitás szó eredete a latin creare szó, amelynek jelentése nemzeni, szülni, megalkotni.

A gyerekek óvodás és kisiskolás korban nagyon erőteljesen kreatívak, ezt rajzaik, szóbeli rögtönzéseik, a világ jelenségeire adott magyarázataik is jelzik. Később ez a kreativitás az alkalmazkodás, a konformizmusra törekvés során sok esetben háttérbe szorul, vagy eltűnik.

A kreativitás J. P. Guilford⁷ meghatározása szerint a divergens – különböző irányokban való – gondolkodás a problémamegoldásban. Míg az intelligenciatesztek a konvergens gondolkodást mérik, amely a lehetőségek széles körének folyamatos szűkítésével közelít egy probléma egyetlen helyes eredményhez, addig a divergens gondolkodás arra tesz képessé, hogy az asszociációk útján újabb és újabb lehetőségekhez jussunk el.

Erika Landau⁸ szerint a kreativitás az intelligencia kiegészítője, „az a képesség, hogy a korábban elszigetelt tapasztalatok között kapcsolatokat találjunk, amelyek új gondolkodási sémák formájában, új tapasztalatokként, új elképzelésekként, vagy produktumként jelennek meg.” A kreativitás és intelligencia összefüggéseit az alábbiakban foglalta össze:

Intelligencia

Az információk gyűjtésének és különböző helyzetekben való alkalmazásának képességeként definiálják.

Kreativitás

A kreativitás erre a képességre épül, ezt a képességet azonban az információk közötti új kapcsolatokkal bővíti.

A válaszokat a tanultakban keresi, konvergens gondolkodást alkalmaz, amely a "helyes" (előzőleg ismert)

Divergens gondolkodást alkalmaz, többféle válaszra törekszik, és ezeket szélesebb, különböző tudásterületekről meríti.

⁷ Joy Paul Guilford (1897–1987) amerikai pszichológus

⁸ Erika Landau izraeli pszichológus

válaszhoz vezet.

A tanultak alkalmazását teszi lehetővé a különböző szituációkban. A kreativitás nem elégszik meg a tudás alkalmazásával – a kreativitás aktualizálás, a potenciális lehetőségek helyzetnek megfelelő megvalósítása.

A következő elemek különíthetők el a kreativitás fogalmában:

- A gondolkodás folyékonysága – fluencia. Ez három altényezőből áll: a szótalálás gyorsasága, az asszociációk gyorsasága és a fogalomalkotás gyorsasága.
- A gondolkodás rugalmassága – flexibilitás. Ez a változó igényekhez való alkalmazkodást jelenti.
- Az eredetiség – originalitás. Ez a fantázia ereje, amely arra irányul, hogy elszakadjon az adott szituációtól, és új asszociációs kapcsolatban strukturálja a helyzetet.
- Az újrafogalmazás – redefiniálás azt jelenti, hogy a megszokott eljárásokat felülvizsgáljuk, átalakítjuk.
- A kidolgozás – elaboráció azt a képességet jelenti, hogy az egyén mennyire tudja a felmerülő ötleteket megvalósítani.
- A problémaérzékenység – szenzitivitás a problémák észrevételének, megfogalmazásának a képességét jelenti.

A kreatív gondolkodás az intelligenciához hasonlóan részben öröklött tényezőktől függ, de jelentősen fejleszthető. Mérése rajzos és nyelvi tesztekkel is történhet.

A kreatív emberek személyiségjegyei közé tartozik többek között az, hogy:

- előnyben részesítik a komplexitást,
- ítéleteik függetlenebbek,
- öntudatosabbak és dominánsabbak,
- védekeznek a korlátozás vagy elnyomás ellen,
- erős kommunikációs szükséglet jellemző (ez nemcsak a külvilágra vonatkozik, hanem magába foglalja az egyénnek saját magával, belső világával folytatott kommunikációját is),
- a statikus ingerrel szemben előnyben részesítik a dinamikus ingert (például inkább saját maguk rajzolnak egy feladatnál, azzal szemben, hogy előre megrajzolt formákat színezzenek ki).

Margaret Mead⁹ összehasonlító kulturális vizsgálatában az óceániai szigetvilág különféle elszigetelt kis kultúráit vizsgálta, és azt tapasztalta, hogy a művészeti megnyilvánulásokban sokkal kevesebb a kreativitás, ha a környezet súlyos tradicionális rítusokkal szabályozza az életmódot és a művészetet, több a kreativitás ott, ahol a kifejezési formák kevésbé ritualizáltak és a kezdeményezés nem ütközik tradicionális akadályokba.

Kutatások vizsgálták az agyi folyamatokat is. A kutatók egy része úgy véli, hogy a kreativitás összefüggésben áll az agyféltekei specializációval is. A bal agyfélteke főleg a logikai, analitikus és verbális tevékenységekkel foglalkozik, a jobb félteke ezzel szemben intuitív, fogalmi és nonverbális, a térbeli kapcsolatokat, az intuitív gondolkodást és a képzeletet irányítja. A témában végzett vizsgálatok egy része arra az eredményre vezetett, hogy az egyoldalúan a balféltekei funkciókra fókuszáló oktatási mód segíti az intelligencia fejlődését, de nem érinti a kreatív gondolkodást, míg a mindkét agyféltekét használó oktatási stratégiák fejlesztik a kreativitást.

A kreatív folyamat során meglévő információkat, korábbi tapasztalatokat használunk fel, ezeket kombináljuk és egy visszük át egy új struktúrára, amely ebben az új konfigurációban megold egy problémát. A kreatív folyamatban a problémamegoldáshoz hasonlóan négy szakasz különböztethető meg:

1. előkészítési – feszültség jellemzi, ekkor történik az ismeretek gyűjtése. Ez a szakasz abban a pillanatban kezdődik, amikor a tevékenységre való késztetés megjelenik
2. lappangási – frusztráció jellemzi, nagyon nyugtalan, a tudatalattiban játszódó folyamat. Magába foglalja a probléma nem tudatos mérlegelését és a megoldás keresését.
3. belátási – öröm jellemzi, ez a szakasz az "ahá" vagy "heuréka" élmény, önkéntelen mozzanat, amely az előző szakaszok után magát az értelmes felismerést jelenti, amely hirtelen jelenik meg
4. igazolási – koncentráció jellemzi, ekkor történik meg az új felismerés ellenőrzése, kipróbálása. Ennek a fázisnak a része a külvilág felé történő kommunikáció, amikor a szubjektív felismeréseket objektív formákká (beszéd, írás) kell alakítani.

Egy másik megközelítés szerint a kreatív folyamat működésének öt lépcsőfoka van: indíték, feltárás, tervezés, cselekvés, értékelés.

---

⁹ Margaret Mead (1901–1978) amerikai antropológus

2. A tehetség felismerése, kibontakoztatása, gondozása

A pedagógus tehetséges gyerekek körében betöltött szerepének meghatározása szempontjából döntő jelentőségű, hogy az iskolai tanítás folyamatát a „tanár tanít”, vagy a „diák tanul” szempontjából értelmezzük. Ahogyan napjainkban az oktatási folyamat súlypontja az ismeretközlésről a kompetenciafejlesztésre tevődik át, úgy változik a kívánatos pedagógusszerep is. A tanár irányító, előíró szerepét mindinkább átveszi a facilitátor, segítő szerep. Ezzel együtt ma már az oktatás folyamatát gyakran nem a „tanítás”, hanem a „tanulásszervezés” kifejezéssel írják le, ezzel is alátámasztva, hogy a tanár szerepe abban áll, hogy megteremtse a diákok számára az optimális tanulási körülményeket.

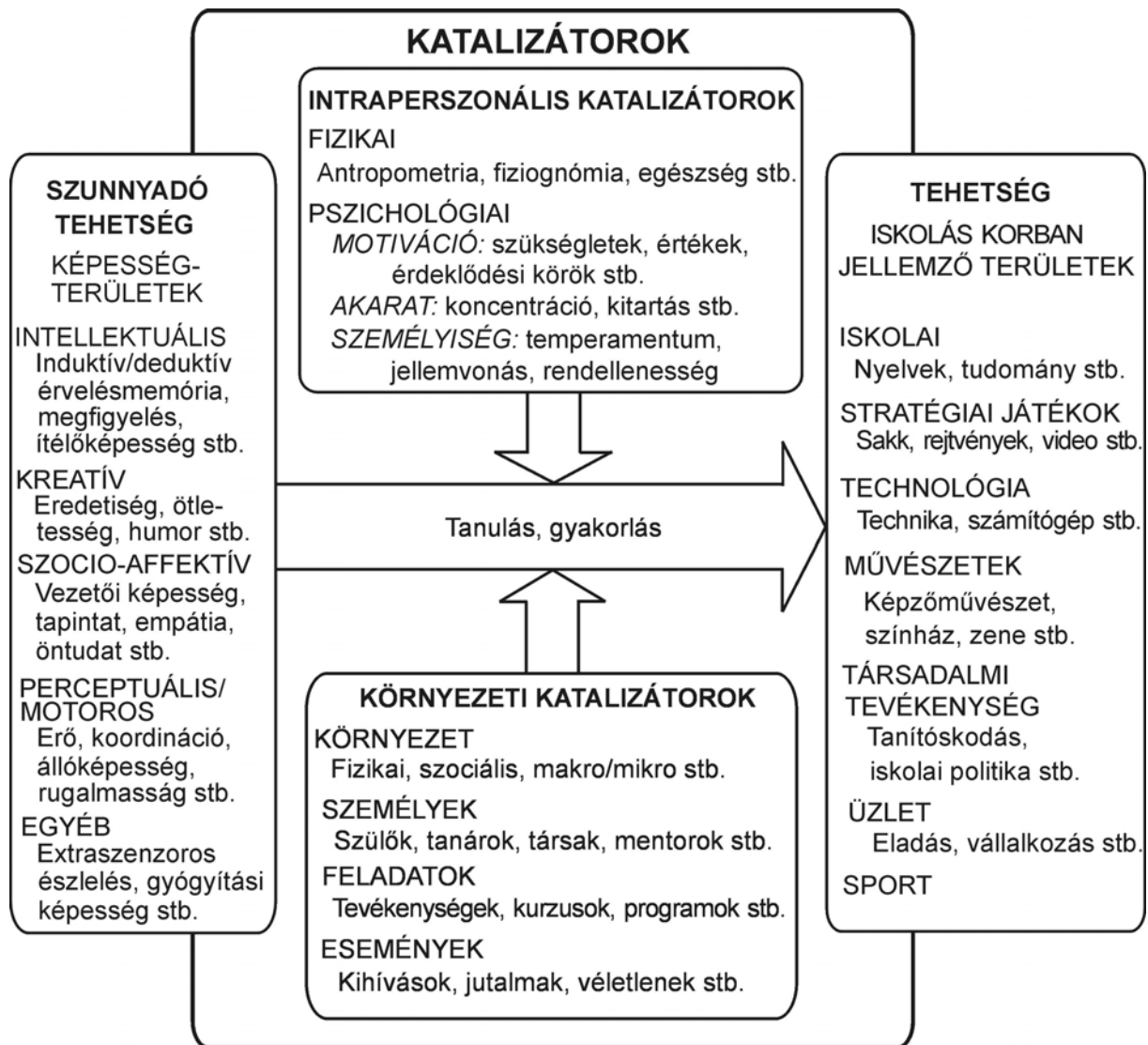
A tehetség kibontakoztatása a tehetség felismerésével kezdődik, amely sokszor nem könnyű feladat. Segítséget az nyújthat, ha minél több adat, információ áll rendelkezésre a gyerek képességeiről, teljesítményéről. A tesztek is csak segítséget nyújthatnak, de eredményeik önmagukban nem jelentenek egyértelmű azonosítást. Jellemző megnyilvánulási forma lehet többek között az, hogy ezek a gyerekek:

- nagyon sokat tudnak bizonyos dolgokról,
- gazdag szókinccsel rendelkeznek,
- gyorsan megjegyzik a tényeket,
- gyorsan felismerik az ok-okozati viszonyokat,
- az őket érdeklő kérdésekkel nagyon elmélyülten foglalkoznak,
- igyekeznek feladataikat befejezni,
- a mechanikusan ismétlődő feladatok untatják őket,
- tökéletességre törekszenek,
- önkritikusak,
- szívesen dolgoznak önállóan,
- gyakran adnak szokatlan és frappáns válaszokat,
- kifejezett humorérzékük van,
- eredeti, színes a fantáziaviláguk,
- nem tartanak mindenáron a többséggel,
- felelősséget tudnak vállalni,
- a tervezésben megbízhatók,
- jól tudnak beszélgetni idősebb gyerekekkel vagy felnőttekkel.

A tehetség kibontakoztatásának és fejlődésének folyamatában szerepet játszó tényezőket mutatja be a következő ábra, a Gagné–modell¹⁰:

---

¹⁰ François Gagné kanadai pszichológus

3. ábra. Gagné modellje

TANULÁSIRÁNYÍTÓ

Az alábbi szöveg¹¹ lényegét kiemelve, foglalja össze a tartalmát saját szavaival!

¹¹ Amely Ritoók Pálné Személyiségfejlesztés és pályaválasztás című kötetéből származik Tankönyvkiadó, Budapest, 1986.

"Az egyes adottságtípusok felszínre kerülésének és optimális fejlesztésének időpontja más-más életkorhoz kapcsolódik. Közismert a matematikában, a zenében és a pszichomotoros tevékenységben kibontakozó adottságok viszonylag korai megnyilvánulása, ami egyben képességgé fejleszthetőségüket is jelenti. Az irodalmi, képzőművészeti, szervezési képességek, valamint a természettudományi és méginkább a társadalomtudományi kutatások feltételét jelentő képességek optimális fejlesztése jóval későbbre tehető. Téves megítéléshez vezet tehát, ha egy adott életkorú iskolai osztály tagjai közül egyeseket tehetségeseknek, másokat – hozzájuk viszonyítva – tehetségtelennek ítélünk. Lehet, hogy az utóbbiak tehetségpotenciáljai csak évek múlva fognak felszínre kerülni, akkor azonban esetleg jóval túlszárnyalva a többieket.

A tehetség megítélésben problémát okozhatnak az egyéni érési különbségek is, akár koraérésről, akár későn érésről van szó. A túl korán érőket osztálytársaikhoz képest gyakran láthatjuk tehetségesnek, miközben csupán érési előrefutásnak vagyunk tanúi. Előfordul a fordított eset is: későn érő gyerekek látszanak jelentéktelennek, gyerekesnek osztálytársaik átlagához képest, és esetleg néhány évnek is el kell telnie, amíg a különbséget behozzák. (Természetesen nem mentális retardációra, hanem a személyiség általános érési szintjére gondolunk.)"

MUNKANYAG

SZAKMAI INFORMÁCIÓTARTALOM

A pedagógiai szakember feladata az, hogy az egyénnek segítséget nyújtson lehetőségeinek felhasználásához. Tehetséges gyerekeknél elsődleges, hogy felismerje azt az egyedi jellegzetességet, amelyet méltányolni és fejleszteni lehet. Ha sikerül megteremteni azokat a feltételeket, amelyek segítik a gyerek kibontakozását, már nagyon nagy lépést tettek előre.

Mint ahogy a bevezetőben is említettük, a család együttműködése elengedhetetlen a fejlesztés során. A pedagógusok és a szülők hatékony együttműködésének feltételei többek között a következők lehetnek:

- folyamatos kapcsolattartás,
- információcsere,
- a dolgok (problémák) közös megbeszélése,
- egymás tájékoztatása a változásokról,
- közös beszélgetések a lehetséges módszerekről és fejlesztési irányokról.

A pedagógusnak ismernie kell a tehetséges gyermekek fejlődésének problémáit. Az első, amellyel találkozhat, az agresszió. A beilleszkedési nehézség különböző formáiban, így akár agresszió formájában való megnyilvánulásának többek közt kiváltója lehet az, hogy:

- az adott tárgy tananyaga már nem köti le a tanulót, így megromlik a viszony az adott tárgyat tanító tanárral ("kevésnek" tartja),
- kedvenc tantárgyukkal hajlandóak csak foglalkozni, a többit elhanyagolják, ezek az órák semmilyen módon nem kötik le őket, a fölös energia és az a türelmetlenség, hogy nem foglalkozhatnak azzal, amivel szeretnének, általában konfrontációhoz vezet,
- gyakran a kortárscsoport sem fogadja be őket, mert nem ugyanazok a dolgok érdeklik, nem ugyanazok az értékek számítanak, amelyek a többieknek.

Erika Landau az alábbiak szerint foglalta össze a tehetséges gyermekek viselkedését, az agresszió kifejeződését, az alkalmazott védekezést, és a környezettől elvárható reakciót:

Viselkedés	Az agresszió kifejeződése	Alkalmazott védekezés	A környezet kívánatos reakciója
kreatív	fizikai mozgás, feszültség, aktivitás	nincs konfliktus, nincs védekezés	elfogadás, konstruktív irányítás
konform	óvatosság, tökéletességre törekvés	elfojtás	biztonság adása, elfogadás, érzés, dicséret, biztatás a tetterre és a kudarcra
közönyös	passzivitás	introjekció (bevetítés)	támogatás, dicséret, biztatás, kihívás a tevékenységre
erőszakos	ellenségesség, ellenállás, ellentmondás	projekció (kivetítés)	szeretet, türelem, támogatás, megértés és magyarázat

Ahhoz, hogy a tanár elősegítse és fejlesztesse tanulója kreativitását, elsősorban el kell fogadnia a tanuló különbözőségét a többiekétől, és önmagának is kreativitással és kellő felkészültséggel kell rendelkeznie. Nagyon sok olyan szituációval találkozhat, amely felkészültség (problémamegoldás vagy akár konfliktuskezelés) nélkül a pedagógus és a tanuló számára is kudarccal végződhet, ilyen szituáció lehet például az, ha a tanuló váratlan kérdései megzavarják a tanárt és kellemetlen helyzetből adódóan, nem tud ezekre válaszolni. De szintén nem segíti elő a fejlesztést, ha a tanár időhiány miatt egy adott kérdésre maga adja meg a választ, így nem hagyja, nem várja meg azt, hogy a tanuló különböző megközelítési módokkal maga jöjjön rá a megoldásra.

Fontos, hogy:

- dicsérni kell a saját kezdeményezésű, kreatív gondolkodást és tanulást,
- elő kell segíteni a probléma különböző megközelítését, a tárgyakkal és a gondolatokkal való manipulációt,
- önálló gondolkodásra és az új gondolatokkal szembeni megértésre kell a hangsúlyt helyezni,
- a kreatív tanuláshoz szükséges a fantázia, ennek idő előtt visszaszorítása csak az információk felhalmazódását eredményezi.

Harsányi István¹² a tehetséges gyerekek neveléséhez az alábbi feltételeket tartja szükségesnek:

- céltudatosságot rugalmas következetességgel,
- lelki kultúrát,
- szenzitivitást,
- empátiát,
- társadalmi-, érintkezési-, kapcsolatteremtési-, kommunikációs kultúrát,
- emberséget,
- mozgékony szellemiséget,
- nyitottságot,
- akció- és reagálóképességet,
- az odafigyelés képességét.

A fentiek alapján is látható, hogy a tehetséggondozás olyan komplex feladat, mely a tehetség meghatározását, a felismerését és a tehetségfejlesztést is magában foglalja, egyrészt pedagógiai, másrészt pedig pszichológiai tevékenység.

A tehetséggondozás jellemző lehetőségei:

- gyorsítás, léptetés (akcelerációs program) – ezáltal a tanuló nagyobb sebességgel, gyorsabb ütemben haladhat, adott esetben osztályt ugorhat,

---

¹² Harsányi István: Tehetségvédelem Magyar Tehetséggondozó Társaság, Budapest, 1994. 139.p.

- elkülönítés (szegregáció) – ez külön iskolát vagy külön osztályt, csoportot jelent, ahol annak nyomán szervezik a tanítást, hogy milyen az adott gyerekek intelligenciájának s-faktora,
- gazdagítás, dúsítás – ekkor a hagyományos (normál) iskolai tanítás mellett személyre szabott fejlesztésben részesül a tanuló,
- kutatási központokhoz való kapcsolódás – inkább a középiskolásokat célzó lehetőség.

TANULÁSIRÁNYÍTÁS

Válasszon két partnert a következő feladathoz, és velük együttműködve oldja meg a feladatot! Az alább felsorolt tehetséggel, tehetséggondozással kapcsolatos szervezet, illetve programok közül válasszanak egyet-egyét, nézzenek utána az interneten, majd röviden ismertessék egymással, és az ismertetés alapján egyénileg töltsék ki a táblázatot!

1. Nemzeti Tehetségsegítő Tanács
2. Arany János Tehetséggondozó Program
3. Kutató Diák Mozgalom

	Nemzeti Tehetségsegítő Tanács	Arany János Tehetséggondozó Program	Kutató Diák Mozgalom
Általános jellemzők			
Célkitűzés			

Célcsoport			
Tevékenységek			
Programok			

Hasznos internetes oldalak a felkészüléshez:

1. Nemzeti Tehetségsegítő Tanács – www.tehetsegpont.hu
2. Arany János Tehetséggondozó Program – www.ajtp.hu
3. Kutató Diák Mozgalom – www.kutdiak.hu

ÖNELLENŐRZŐ FELADATOK

1. feladat

Az alábbi kérdésekre tömören, egy-egy szóval vagy rövid mondattal válaszoljon!

Hogyan, milyen módszerrel mérhetőek az általános és speciális képességek?

Hogyan, milyen módszerrel mérhető a kreativitás?

Sorolja fel a tehetség három összetevőjét!

Milyen szakaszai vannak a kreatív folyamatnak?

Nevezzen meg a tehetséggondozás lehetőségei közül kettőt!

IRODALOMJEGYZÉK

FELHASZNÁLT IRODALOM

Balogh László: Tehetség és iskola Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 1999.

Buda Mariann: Óriás leszel? A tehetséges gyerekek Dinasztia Tankönyvkiadó, 2004.

Harsányi István: Tehettségvédelem Magyar Tehetséggondozó Társaság, Budapest, 1994.

Magyar Géniuszt Portál www.geniuszportal.hu

AJÁNLOTT IRODALOM

Balogh László – Herskovits Mária – Tóth László: A tehetségfejlesztés pszichológiája KLTE Debrecen, 1994.

Dorothy Einon: Kreatív gyerek – A természetes tehetség felismerése és fejlesztése Alexandra Kiadó, Pécs, 2003.

Erika Landau: Bátorság a tehetséghez. Calibra, Budapest, 1997.

Franz J. Mönks – Irene H. Ypenburg: A nagyon tehetséges gyerek Akkord Kiadó, Budapest, 1998.

Gyarmathy Éva: Projektkönyv. Tehetséggondozó projektek készítése és használata Arany János Tehetséggondozó Program Egyesülete, Miskolc, 2001.

Tóth László: A tehetségfejlesztés kisenciklopédiája Pedellus Tankönyvkiadó KFT. Debrecen, 2003.

A(z) 1283–06 modul 018–as szakmai tankönyvi tartalomeleme felhasználható az alábbi szakképesítésekhez:

A szakképesítés OKJ azonosító száma:	A szakképesítés megnevezése
54 140 01 0000 00 00	Gyógypedagógiai asszisztens
52 140 01 0000 00 00	Pedagógiai asszisztens

A szakmai tankönyvi tartalomelem feldolgozásához ajánlott óraszám:
20 óra

A kiadvány az Új Magyarország Fejlesztési Terv
TÁMOP 2.2.1 08/1–2008–0002 „A képzés minőségének és tartalmának
fejlesztése” keretében készült.

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap
társfinanszírozásával valósul meg.

Kiadja a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet
1085 Budapest, Baross u. 52.
Telefon: (1) 210–1065, Fax: (1) 210–1063

Felelős kiadó:
Nagy László főigazgató